

G. GRUIȚĂ

Gramatică normativă

77 de întrebări ♦ 77 de răspunsuri

EDIȚIA A VIII-A

Editura Paralela 45

Redactare: Emanuela Moldovan
Tehnoredactare & design copertă: Mariana Dumitru
Pregătire de tipar: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRUIȚĂ, GLIGOR

Gramatică normativă : 77 de întrebări, 77 de răspunsuri / G. Gruiță. -

Ed. a 8-a. - Pitești : Paralela 45, 2021

ISBN 978-973-47-3506-8

811.135.1

Copyright © Editura Paralela 45, 2021

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate,
iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.edituraparelela45.ro

CUPRINS

<i>Prefață la ediția a IV-a</i>	13
<i>Prefață la ediția I</i>	15

Capitolul I VERBUL

1. Cartea <i>va apare</i> în curând sau Cartea <i>va apărea</i> în curând?	19
2. Campania care <i>precedă</i> alegerile este decisivă sau Campania care <i>precede</i> alegerile este decisivă?	23
3. Cui <i>i se datoresc</i> aceste rezultate sau Cui <i>i se datorează</i> aceste rezultate?	26
4. Lichidele <i>se evaporă</i> sau Lichidele <i>se evaporează</i> ?	28
5. Speranțele noastre <i>se năruie</i> sau Speranțele noastre <i>se năruiesc</i> ?	31
6. <i>Trebuie</i> luate măsuri urgente sau <i>Trebuie</i> luate măsuri urgente?	33
7. Cartea <i>merită citită</i> sau Cartea <i>merită să fie citită</i> ?	37
8. <i>Nu merită</i> să cumperi așa ceva sau <i>Nu se merită</i> să cumperi așa ceva?	41
9. Eu <i>continui</i> cursa sau Eu <i>continuu</i> cursa?	42
10. Ei <i>nu vreau</i> nimic sau Ei <i>nu vor</i> nimic?	44
11. Ei <i>o să meargă</i> sau Ei <i>or să meargă</i> ?	45
12. <i>Trebuie să aibă</i> răbdare sau <i>Trebuie să aibe</i> răbdare?	46

13. A venit fără să fi scris sau <i>telefonat înainte</i> sau A venit fără să fi scris sau <i>să fi telefonat înainte?</i>	48
14. <i>Avem a face</i> cu un impostor sau <i>Avem de-a face</i> cu un impostor?	49
15. Stăm bine în ceea ce <i>privește</i> rezultatele sportive sau Stăm bine în ceea ce <i>privesc</i> rezultatele sportive?	50
16. <i>Dat fiind</i> noile condiții de lucru, avem rezultate mai bune sau <i>Date fiind</i> noile condiții de lucru, avem rezultate mai bune?	52
17. Autobuzul era plin de călători. Majoritatea <i>stătea</i> în picioare sau Majoritatea <i>stăteau</i> în picioare?	53
18. O mulțime de tineri <i>se îndrepta</i> spre stadion sau O mulțime de tineri <i>se îndreptau</i> spre stadion?	57
19. Unii dintre noi <i>vom pleca mâine</i> sau Unii dintre noi <i>vor pleca mâine?</i>	60
20. <i>București este</i> capitala țării, <i>Bucureștiul este</i> capitala țării sau <i>Bucureștii sunt</i> capitala țării?	62
21. Acest fel de oameni <i>reușesc</i> în viață sau Acest fel de oameni <i>reușește</i> în viață?	65
22. Oricare dintre liderii noștri politici <i>pot fi contestați</i> sau Oricare dintre liderii noștri politici <i>poate fi contestat?</i>	67
23. Subsemnatul <i>n-am făcut parte</i> din comisie sau Subsemnatul <i>n-a făcut parte</i> din comisie?	69
24. Aceasta a fost una dintre ideile care <i>s-a impus</i> după revoluție sau Aceasta a fost una dintre ideile care <i>s-au</i> <i>impus</i> după revoluție?	70
25. Ca unul care <i>cunosc</i> situația, dezaproab aceste măsuri sau Ca unul care <i>cunoaște</i> situația, dezaproab aceste măsuri?	71
26. Cine <i>are</i> de pierdut, patronii sau salariații sau Cine <i>au</i> de pierdut, patronii sau salariații?	72
27. Cauza plecării mele <i>a fost</i> intrigile colegilor sau Cauza plecării mele <i>au fost</i> intrigile colegilor?	73
28. Nici mama, nici tata <i>n-a plecat</i> sau Nici mama, nici tata <i>n-au plecat?</i>	75

29. Curajul, îndrăzneala, aplombul lui <i>s-a transmis</i> întregii echipe sau Curajul, îndrăzneala, aplombul lui <i>s-au transmis</i> întregii echipe?	78
30. <i>Limba</i> franceză și <i>limba</i> română sunt <i>înrudite</i> sau <i>Limbile</i> franceză și română sunt <i>înrudite</i> ?	81
31. <i>A fost</i> odată un moș și o babă sau <i>Au fost</i> odată un moș și o babă?	83
32. Culesul și căratul porumbului <i>s-a terminat</i> sau Culesul și căratul porumbului <i>s-au terminat</i> ?	85
33. <i>Îmi place</i> sportul și muzica sau <i>Îmi plac</i> sportul și muzica?	87
34. Prea multă ură și dezbinare <i>s-a manifestat în ultima</i> perioadă sau Prea multă ură și dezbinare <i>s-au manifestat în ultima</i> perioadă?	88
35. Ion, ca și Maria, <i>a refuzat</i> premiul acordat sau Ion, ca și Maria, <i>au refuzat</i> premiul acordat?	89

Capitolul II SUBSTANTIVUL, ARTICOLUL, ADJECTIVUL

36. Maria este <i>avocat</i> sau Maria este <i>avocată</i> ?	93
37. <i>Vin rândunicile</i> sau <i>Vin rândunelele</i> ?	96
38. Avem nevoie de <i>acumulatori</i> sau Avem nevoie de <i>acumulatoare</i> ?	99
39. <i>Și-a construit</i> o casă cu trei <i>nivele</i> sau <i>Și-a construit</i> o casă cu trei <i>niveluri</i> ?	102
40. Au fost propuse noi <i>itinerarii</i> europene sau Au fost propuse noi <i>itinerare</i> europene?	104
41. Au apărut două <i>cotidiene</i> de mare tiraj sau Au apărut două <i>cotidiene</i> de mare tiraj?	106
42. Mâncăm tarte cu <i>căpșune</i> sau Mâncăm tarte cu <i>căpșuni</i> ?	108
43. Era încovoiat ca o <i>secere</i> sau Era încovoiat ca o <i>seceră</i> ?	112

44. Greierele și furnica au devenit personaje de fabulă sau Greierul și furnica au devenit personaje de fabulă?	113
45. A șutat <i>Rotáriu</i> sau A șutat <i>Rotariu</i> ?	115
46. Răspunde elevul <i>Ionescu Radu</i> sau Răspunde elevul <i>Radu Ionescu</i> ?	117
47. Mulțumim <i>mass-media</i> locale pentru ajutor sau Mulțumim <i>mass-mediei</i> locale pentru ajutor?	119
48. Comandăm <i>friptură de vită înăbușită</i> sau Comandăm <i>friptură înăbușită de vită</i> ?	122
49. <i>Din punct de vedere</i> al efectelor economice, măsura luată a reprezentat un eșec sau <i>Din punctul de vedere</i> al efectelor economice, măsura luată a reprezentat un eșec?	123
50. Mergem la <i>Vișeu de Sus</i> sau Mergem la <i>Vișeul de Sus</i> ?	124
51. Vorbește <i>inginer</i> Ion Popescu sau Vorbește <i>inginerul</i> Ion Popescu?	127
52. <i>Întreg</i> stadionul aplaudă sau <i>Întregul</i> stadion aplaudă?	128
53. Planurile de restructurare <i>ale</i> guvernului nu s-au aplicat sau Planurile de restructurare <i>a</i> guvernului nu s-au aplicat?	129
54. Un coleg și o colegă <i>a</i> fiului meu au plecat în excursie sau Un coleg și o colegă <i>ai</i> fiului meu au plecat în excursie?	131
55. Aceasta este o acțiune <i>a căru</i> i efect nu se cunoaște încă sau Aceasta este o acțiune <i>al cărei</i> efect nu se cunoaște încă?	133
56. Ne adresăm ministrului <i>cel</i> nou sau Ne adresăm ministrului <i>celui</i> nou?	134
57. Avea o memorie și o inteligență <i>remarcabilă</i> sau Avea o memorie și o inteligență <i>remarcabile</i> ?	135
58. Filmul își datorează succesul acțiunii sale <i>pline</i> de neprevăzut sau Filmul își datorează succesul acțiunii sale <i>plină</i> de neprevăzut?	137

Capitolul III PRONUMELE, NUMERALUL

59. Ne întâlnim la sfârșitul anului *acesta* sau
Ne întâlnim la sfârșitul anului *acestuia*? 139
60. Am greșit *însăși prin atitudinea noastră* sau
Am greșit *prin însăși atitudinea* noastră? 141
61. Cartea *care* o citesc acum este excelentă sau
Cartea *pe care* o citesc acum este excelentă? 144
62. I-am scris unei nepoate *a mele* sau
I-am scris unei nepoate *ale mele*?
I-am scris unei nepoate *de-a mele* sau
I-am scris unei nepoate *de-ale mele*? 145
63. Această melodie *v-o* dedic dumneavoastră sau
Această melodie *vi-o* dedic dumneavoastră? 147
64. Locuim la etajul *trei* sau
Locuim la etajul *al treilea*? 148
65. Ne întâlnim la *ora 17* sau
Ne întâlnim la *orele 17*? 152
66. *Cele* patru milioane de lei nu ajung sau
Cei patru milioane de lei nu ajung? 154
67. Călătorim în vagoane de clasa *întâi* sau
Călătorim în vagoane de clasa *întâia*? 158
68. Mai sunt *paisprezece* zile până la vacanță sau
Mai sunt *patrusprezece* zile până la vacanță? 160

Capitolul IV ADVERBUL, PREPOZIȚIA, CONJUNCȚIA

69. Intrarea nu este permisă *decât* cu invitație specială sau
Intrarea nu este permisă *decât numai* cu invitație specială? 163
70. Acum suntem mai tari ca *niciodată* sau
Acum suntem mai tari ca *oricând*? 164
71. Nu mă *mai* *doare* capul sau
Nu *mai* mă *doare* capul? 166
72. Bem un pahar *de* lapte sau
Bem un pahar *cu* lapte? 167
73. L-am apărât *ca* coleg sau
L-am apărât *ca și* coleg? 169

74. Lucrurile se vor aranja în funcție de posibilități sau Lucrurile se vor aranja funcție de posibilități?	171
75. A reușit datorită talentului excepțional și a muncii sale perseverente sau A reușit datorită talentului excepțional și muncii sale perseverente?	172
76. Am fost acuzat de extremism; or, mie îmi repugnă orice exces sau Am fost acuzat de extremism, ori mie îmi repugnă orice exces?	173
77. Nu e bine ca să ascundem adevărul sau Nu e bine să ascundem adevărul?	174
<i>Ecouri critice la edițiile anterioare</i>	177

Capitolul I

VERBUL

I. **Cartea va apăre în curând** sau **Cartea va apărea în curând?**

Verbul subliniat din titlu aparține conjugării a II-a (cu infinitivul în *-ea*), de aceea formularea corectă este cea de pe locul secund (**Cartea va apărea în curând**). Este adevărat însă că foarte mulți vorbitori – și nu dintre cei cu un slab nivel de instrucție – apelează astăzi la varianta în *-e* (*va apăre*), cu sufix infinitival specific conjugării a III-a.

Frecvența abaterii de la normă, sesizabilă și la alte verbe care aparțin aceluiași tip flexionar, arată că avem de-a face cu un fenomen lingvistic mai amplu, care merită să fie cunoscut. Este vorba de tendința unor verbe de a părăsi clasa flexionară a conjugării a II-a, trecând la conjugarea a III-a. Întrucât conjugarea a II-a este foarte slab reprezentată în limba română actuală (aproximativ 25 de verbe active), se pune chiar întrebarea asupra șanselor de supraviețuire a acestora într-o perspectivă mai mult sau mai puțin îndepărtată. În mod implicit, este pusă în discuție și autoritatea/legitimitatea normei pe care am invocat-o în soluționarea cazului exemplificat în titlu.

1. Destinul verbelor de conjugarea a II-a poate fi aproximat numai în urma examinării acestor verbe, individual sau pe grupuri mai restrânse. Înainte însă de acest demers, facem câteva precizări lexico-gramaticale cu caracter mai general.

Toate verbele conjugării a II-a sunt de origine romanică. Unele au fost moștenite direct din latină: *a avea, a bea, a cădea, a durea, a încăpea, a părea, a plăcea, a putea, a scădea, a șede, a tăcea, a vedea, a vrea, a zăcea*. Altele sunt apariții târzii, rezultate din calchieră, totală sau parțială, a unor modele neoromanice: *a apărea, a compărea, a se complăcea, a decădea, a dispărea, a displăcea, a întrevedea, a prevedea, a reapărea, a recădea, a revedea*.

Având în vedere că neologismele de mai sus au intrat în limbă în ultimii 150-200 de ani, putem afirma că, mai mult de un mileniu, această clasă flexionară (conjugarea a II-a) a fost total neproductivă, în ciuda multor influențe lexicale pe care le-a suportat limba română în acest vast interval de timp. Încadrarea morfologică a neologismelor verbale amintite, la conjugarea a II-a, ca derivate ale verbelor *a cădea*, *a părea*, *a plăcea*, *a vedea*, nu numai că nu a dus la fortificarea unui model flexionar fragil, dar l-a slăbit și mai tare. Migrând ulterior spre conjugarea a III-a, noile achiziții au atras după ele și verbele-bază.

2. Orientarea acestor verbe spre conjugarea a III-a, care cuprinde cam 250-300 de verbe, și nu spre celelalte două, mult mai bine reprezentate cantitativ (conj. I, aproximativ 2500; conj. a IV-a, aproximativ 3000 de verbe), se explică prin asemănarea foarte mare dintre modelele flexionare ale conjugărilor a II-a și a III-a. În esență, diferența dintre ele se poate reduce la *plasarea accentului*, manifestată la următoarele forme:

a) Infinitivul prezent are accentul pe silaba penultimă, la verbele de conjugarea a III-a (*a înțelege*, *a merge*, *a pricepe* etc.), iar la cele de conjugarea a II-a accentul cade pe silaba ultimă (*a aveá*, *a puteá*, *a dureá* etc.). Această diferență de accent este mai importantă decât opoziția afixală (*e-ea*), care poate fi neutralizată. De exemplu, forma regională *a vedé*, cu un *e* deschis în final, accentuat, se încadrează tot la conjugarea a II-a, ca *a vedea*, formă literară; în schimb, *a ține* și *a ținé* (cu *e* deschis) prin diferență de accent, sunt repartizate la conjugări diferite.

b) Indicativul prezent (persoanele I și a II-a plural) are radicalul accentuat când verbul este de conjugarea a III-a (*mérgem*, *mérgeți*); la verbele de conjugarea a II-a, accentul cade, obligatoriu, pe flectiv (*putém*, *putéți*).

Desigur, pentru a realiza o imagine absolut exactă a deosebirilor dintre cele două conjugări, trebuie să avem în vedere, pe lângă formele menționate mai sus, timpurile și modurile compuse, în a căror structură apare infinitivul (indicativul prezent, condiționalul-optativ prezent, imperativul negativ singular). De asemenea, trebuie să ținem cont că formele de persoanele I și a II-a plural, de la indicativul prezent, se repetă întocmai la persoanele respective de la conjunctiv prezent, de la viitorul construit cu conjunctivul și de la imperativul plural (persoana a II-a). În rest, cum afirmam anterior, cele două paradigme (conjugarea a III-a – conjugarea a II-a) sunt identice, fapt care facilitează trecerea de la o clasă la alta (în realitate, de la cea mai slabă cantitativ, mai neproductivă, la cea mai puternică).

Trecerea de la conjugarea a II-a la conjugarea a III-a se face în două etape: (1) modificarea infinitivului (și a formelor compuse cu acesta) și (2) modificarea indicativului prezent, persoanele I și a II-a plural (și a formelor

identice cu ele). Din această cauză, procesul cunoaște și o fază intermediară, de flexiune mixtă. De pildă, un verb ca *a apărea* se află acum în această fază: se spune frecvent *va apare, ar apare* (după conjugarea a III-a), dar *apărém, apăréți* (după conjugarea a II-a). Firește, un verb își schimbă statutul morfologic numai după ce a străbătut toate etapele, cum s-a întâmplat cu *a rămânea, a ținea, a umplea*, care, astăzi, în toate lucrările descriptive, explicative sau normative sunt trecute ca verbe de conjugarea a III-a (*rămánem, ținem, úmplem*).

3. Ținând seama de cele arătate până aici, putem examina situația principalelor verbe care aparțin conjugării a II-a și putem încerca o prognoză privind „atașamentul” acestora la tipul flexionar respectiv.

a) Verbele *a avea, a lua, a dura, a putea, a șede* și *a vrea* au o poziție foarte bine consolidată și nu manifestă tendința de părăsire a conjugării a II-a. Cauzele acestei stabilități nu sunt identice pentru toate cele 6 verbe amintite. De exemplu, *a bea* și *a vrea* nu se vor putea încadra niciodată la conjugarea a III-a, deoarece, fiind monosilabice, nu pot respecta regula accentului pe silaba penultimă, regulă fermă, obligatorie la infinitivul acestei conjugări.

În cazul lui *a avea*, frecvența sa extrem de mare (ca verb predicativ, auxiliar morfologic, semiauxiliar de modalitate) face imposibilă apariția unor modificări prin analogie, indiferent de forța de atracție a unui alt model flexionar. Într-o situație aproape similară se află verbul *a putea* (frecvență mare, valori multiple, plus motive de eufonie). Mai greu de explicat este „atașamentul” celorlalte două verbe (*a dura, a șede*), de aceea ne mulțumim doar să-l consemnăm, ca simplă stare de fapt.

b) Verbele *a încăpea, a scădea, a tăcea* și *a zăcea* cochetează intens cu modelul flexionar al conjugării a III-a. Cele mai avansate sunt *a încăpea* și *a zăcea*. Pentru cel dintâi, explicația avansului ar putea-o constitui structura sa trisilabică. Este singurul verb de conjugarea a II-a, dintre cele moștenite din latină, care are o asemenea dimensiune, dacă ținem seama că *a rămânea*, tot trisilabic, a trecut deja la conjugarea a III-a (*a rămâne*). La *a zăcea* s-ar putea găsi o explicație prin „uitarea modelului”, datorită frecvenței sale mai reduse. Oricum, nici acestea (*a încăpea, a zăcea*), nici celelalte două (*a scădea, a tăcea*) nu au depășit etapa I a tranziției (modificarea infinitivului). Formulări ca *ar mai încape, va scade, ar tot zace, n-ar mai tace* (în loc de *ar mai încăpea, va scădea, ar tot zăcea, n-ar mai tăcea*) pot fi frecvent reperate în româna actuală, dar *încápem, scădem, tăcem, zăcem* (pentru *încápém, scădém, tăcém, zăcém*) nu apar decât cu totul izolat.

c) Verbele-bază (*a cădea, a plăcea, a părea* și *a vedea*) sunt atrase spre conjugarea a III-a prin derivatele lor. Vom explica mai jos mecanismul acestei

deplasări. Deocamdată, menționăm că *a plăcea* și *a părea* sunt destul de frecvent utilizate cu forme modificate, de conjugarea a III-a: *nu mi-ar place*, *nu mi-ar pare rău* (în loc de *nu mi-ar plăcea*, *nu mi-ar părea rău*).

d) Setul de neologisme obținute prin calchieri derivativă și încadrate la conjugarea a II-a (*a decădea*, *a displăcea*, *a se complăcea*, *a apărea*, *a compărea*, *a dispărea*, *a întrevedea*, *a prevedea*, *a recădea*, *a reapărea*, *a revedea*) nu s-a adaptat definitiv la rigorile flexionare ale clasei. Fiind în majoritate verbe cu structură trisilabică, nespecifică celei de a doua conjugări, adaptate oarecum forțat, ca derivate ale unor lexeme aparținând acestei clase, ele au manifestat de la început tendința de a părăsi neproductivul model flexionar oferit, atrăgând, cum am mai arătat, și verbele-bază spre conjugarea a III-a. Primul grup „evadat” îl constituie *a ținea* (devenit *a ține*) și „derivatele” sale: *a se abține*, *a aparține*, *a conține*, *a deține*, *a menține*, *a obține*, *a reține*, *a susține*. În stare foarte avansată se află neologismele adaptate după *a plăcea* (*a se complăcea*, *a displăcea*), care au depășit, considerăm noi, faza intermediară, a flexiunii mixte. Formele de infinitiv sau cele compuse cu infinitivul sunt, aproape în totalitate, orientate după modelul conjugării a III-a: *s-ar complăce*, *se va complăce*, *mi-ar displăce* (în loc de *s-ar complăcea*, *se va complăcea*, *mi-ar displăcea*, variante atestate tot mai rar în exprimarea curentă). În plus, la aceste verbe apare și indicativul prezent cu accent modificat: *ne complăcem*, *vă complăceți*, *nu-mi displăceți* etc., în locul formelor cu accent pe flectiv, după regula conjugării a II-a (*ne complăcém*, *vă complăcēți*, *nu-mi displăcēți*), forme desuete, ieșite din uz. În legătură cu cele două verbe (*a se complăcea/a se complăce* și *a displăcea/a displăce*), considerăm că lucrările normative ar trebui să valideze noua realitate lingvistică, renunțând la o normă pe care uzul a făcut-o anacronică.

Destul de avansate în evoluția lor spre conjugarea a III-a sunt și verbele din familia lui *a părea*. Timpurile formate cu infinitivul sunt frecvent atestate în noua variantă: *cartea va apare*, *va dispăre*, *el va compare* etc. Formele de indicativ prezent urmează regulile conjugării a II-a, cu accent pe flectiv: *apărém*, *dispărém*, *compărém* etc. Acesta este și motivul pentru care, deocamdată, dintre cele două variante din titlu, corectă este cea care se conformează conjugării a II-a (*Cartea va apărea în curând*).

Cam aceeași este situația verbelor *a decădea*, *a prevedea*, poate cu un ușor avans, deoarece la acestea se înregistrează, sporadic, și modificări specifice etapei a doua (*să decădem*, *să prevădem*). Ultimul verb, *a prevedea*, tinzând să devină *a prevăde*, a provocat deja o deplasare de accent și la substantivul *prevedere*, pronunțat de unii *prevădere/prevăderi*, contrar normei literare.

4. Procesul trecerii unor verbe de la conjugarea a II-a la conjugarea a III-a este o realitate a limbii române actuale. El se realizează treptat, prin „abateri” de la normă, pe care uzul le produce treptat.

Capitolul II

SUBSTANTIVUL, ARTICOLUL, ADJECTIVUL

36. Maria este avocat sau Maria este avocată?

1. În societățile moderne, multe profesii, funcții politice și administrative au încetat să mai constituie apanajul exclusiv al bărbaților, fiind asumate și exercitate și de către femei. În consecință, limbile naționale care cunosc categoria genului au fost puse în fața necesității de a furniza termeni feminini corespunzători și o gramatică a utilizării lor. Limba română a dispus și dispune de suficiente mijloace interne pentru a face față situației. Sistemul său derivativ este activ și bine reprezentat la capitolul sufixelor moționale: *-ă*, *-iță*, *-că*, *-oaică*, *-easă/-esă*, *-(toar)e*. De altfel, numeroșii termeni atestați în uz și consemnați în dicționare dovedesc vitalitatea și productivitatea acestor mijloace de formare a variantelor feminine pentru clasa de substantive cu trăsăturile [+Agent], [+Uman]: *atletă*, *bobinatoare*, *cercetătoare*, *deputată*, *directoare*, *doctoriță*, *fiziciană*, *ingineră*, *inspectoare*, *învățătoare*, *președintă*, *profesoară*, *sportivă*, *tractoristă* etc. După crearea acestui bogat inventar de terminologie feminină, s-a produs un fenomen curios: reticența vorbitorilor față de aceste cuvinte, chiar o tendință de evitare a multora dintre formele feminine nou create. De pildă, cuvinte ca *avocată*, *conferențiară*, *decană*, *lectoră*, *redactoare*, existente în dicționarele noastre, se folosesc extrem de rar, unele aproape deloc. Această reacție de respingere a variantelor feminine, când este vorba de profesii, funcții, titluri, are cauze multiple și se manifestă diferențiat, în funcție de mediul profesional, nivelul sociocultural, contextul lingvistic etc.

2. O cauză a reticenței amintite ar putea-o constitui devalorizarea unor sufixe moționale. De exemplu, *-easă* exprimă trăsătura [+ Agent] la derivate ca

bucătăreasă, croitoreasă, lăptăreasă, care indică ocupații mai ușor accesibile, dar nu este atestată la profesiile care reclamă o instrucție mai înaltă, în plus, la termeni ca *generăleasă, preoteasă, ministreasă/ministresă*, sensul agentiv lipsește, aceste cuvinte indicând pe soția celui care deține un titlu, grad, funcție etc. Din acest rol subordonat sau din specializarea pentru meserii de altitudine socială limitată, a putut apărea conotația minimalizatoare, ușor peiorativă a sufixului *-easă/-esă*, ca în *poetesă*, de pildă. O ușoară devalorizare cunoaște și *-iță*, ca sufix moțional de agent, atât prin imprecizie semantică (*hangiță, băciță, morăriță* etc. pot fi interpretate și ca „soția celui care...”), cât și prin sensul diminutival pe care îl sugerează, trimițând mai degrabă la meserii „populare” (*casieriță, chelneriță, șoferiță*). Apelative ca *doctoriță, pictoriță, sculptoriță*, existente în limba română, nu contrazic constatările noastre, ci le confirmă prin frecvența lor redusă în raport cu varianta „masculin pentru feminin” (doamna **doctor**, Maria este **un bun sculptor** etc.).

3. Între productivitatea sufixelor moționale feminine și cota de altitudine într-o imaginară piramidă a pozițiilor profesionale, sociale etc. există un raport de proporționalitate inversă. Varianta feminină circulă tot mai puțin, pe măsură ce ne îndepărtăm de baza amintitei piramide. Elocventă în acest sens este situația unor cuvinte ca *asistentă, directoare, inspectoare, profesoară, secretară*, care au un tratament diferit, după importanța socială a funcției la care se referă:

*Maria este profesoară de gimnaziu, dar
Maria este profesor universitar.*

Ea poate fi *directoarea sau secretara* școlii, dar în cadrul Ministerului Educației și Cercetării este *director sau secretar* de stat. De asemenea, poate funcționa ca *asistentă medicală, dar la facultate este asistent universitar*.

Diferența de nivel amintită aici are în vedere două aspecte, ambele cu referire la vorbitori: unul cantitativ (reducere treptată spre vârf) și unul calitativ (particularități culturale, lingvistice, psihologice). De exemplu, perechea *învățător – învățătoare*, în comparație cu *conferențiar – conferențiară*, are un „public” diferit, ceea ce înseamnă un alt destin. La nivelul primei perechi, presiunea sistemului, regularizarea prin analogie se efectuează cu mai multă ușurință. Vorbitorii care vehiculează curent acești termeni (*învățător – învățătoare*), mult mai numeroși, nu numai că nu au motive extralingvistice să evite femininul, dar au, majoritatea, un simț al genului mai direct, orientat nu spre funcție, profesie, ci spre persoana care le exercită. Femeia care îi învață pe alții este *învățătoare*, în opoziție cu *învățător*, după modelul *muncitoare – muncitor*, fără niciun fel de reticență. La nivelul reprezentat de *conferențiar – conferențiară*, apar scrupule lingvistice, complicații psihologice (vezi punctele 4 și 5, în continuare).

4. Evitarea femininului, în anumite situații, trebuie raportată neapărat și la statutul semantic al acestuia, în comparație cu masculinul. Opoziția masculin/feminin, la substantivele mobile, nu se reduce la opoziția semantică dintre cele două sexe, ci la posibilitatea de a denumi exclusiv persoane de un singur sex (femininul) și la absența acestei specializări excesive. În consecință, femininul este restrictiv, în timp ce masculinul poate avea și un sens generic încorporat (masculin + feminin). Raportul dintre cele două genuri este de incluziune, femininul fiind mulțimea inclusă. Din această cauză, un enunț ca:

Maria este cea mai bună ingineră din uzină.

are un sens limitativ, restrângând sfera termenilor de comparație la persoanele feminine care posedă această calificare. Apelând la masculin (*Maria este cel mai bun inginer din uzină*), superlativul are o altă valoare apreciativă, exprimă o supremație extinsă la întregul personal ingineresc al uzinei.

Caracterul încorporant, nonexclusiv al masculinului face ca în nomenclatorul meseriilor, funcțiilor, în schema posturilor etc., acesta să fie genul preferat, rezervându-i-se femininului un rol secundar, pentru ocupații exclusiv feminine. Un post indicat în statele de funcții ale unei catedre universitare prin denumirea *conferențiar* este disponibil pentru ambele sexe, pe când varianta *conferențiară* ar exclude angajarea unui bărbat.

Din același motiv, adresarea cu masculinul (*stimați telespectatori*, de exemplu) vizează ambele sexe, este nonrestrictivă și suficientă.

Adăugarea femininului (*și telespectatoare*) este superfluă. Desigur, alta este situația în cazul formulei *domnilor și doamnelor* (sau invers), întrucât la aceste substantive specializarea semantică este exclusivă, exact ca la perechea *bărbați – femei*.

5. Preferința pentru masculin se poate explica și prin motive de ordin psihologic. Înseși femeile, contestate adesea în privința disponibilităților pentru profesii, funcții și demnități înalte, preferă forma masculină a denumirii. Aceasta are prestigiul variantei generice, în care opoziția de sex este anulată lingvistic. Oricât ar părea de straniu, în asemenea situații, renunțarea la feminin este în avantajul femeilor și satisface aspirația acestora de a fi tratate nediscriminatoriu.

6. În general, se poate observa, referitor la fenomenul discutat, o diferențiere între exprimarea scrisă și cea orală. Comunicarea orală atenuază această suspiciune față de derivatele feminine existente și nu șovăie să creeze forme noi (*chirurgă, librăriță, librăreasă, politiciană, rectoră* etc.). Chiar și în varianta scrisă a limbii, trebuie să facem deosebire între diferitele stiluri funcționale. Cel gazetăresc, de exemplu, manifestă un spirit de conciliere

în fața acestor oscilații ale limbii, utilizând ambele posibilități (masculin/feminin) sau apelând la modelul analitic (*femeie-pilot, femeie-chirurg*). Acest ultim procedeu, destul de rar utilizat în română, acoperă pentru moment o lacună a limbii, rezolvă o dificultate a acesteia. Păstrând forma masculină a denumirii profesiei, dezambiguizează mesajul prin partea inițială a cuvântului compus (*femeie*).

7. Revenind la întrebarea din titlu, putem spune că ambele formulări sunt corecte, cu precizarea că fiecare are anumite conotații stilistice, ceea ce presupune o adecvare la context. Cum s-a văzut, varianta cu masculinul este mai modernă, mai elevată, trădează un rafinament motivațional (lingvistic, psihologic) specific unui anumit mediu socio-cultural. Ea reprezintă o tendință actuală destul de puternică, aceea de abandonare a femininului, în anumite condiții. Trebuie precizat însă că utilizarea masculinului în locul femininului, când este vorba de indicarea funcției, profesiei, titlului, gradului, are anumite limite sintactice. Există poziții sintactice care favorizează procedeul „masculin pentru feminin”, dar sunt și funcții care nu-l acceptă. În prima categorie, favorizantă, putem include numele predicativ (*Maria este **avocat***), elementul predicativ suplimentar (*Maria a venit ca **avocat** al apărării*), atribut pe lângă substantivele *doamnă* și *domnișoară* (*doamna **avocat**, domnișoara **avocat***). În schimb, poziția de regent al unui nume propriu feminin impune utilizarea femininului, adică un gen identic cu al determinantului: **avocata** *Maria Popescu* (*nu avocatul Maria Popescu*), **inginera** *Ana Petrescu* (*nu inginerul Ana Petrescu*), **doctorița** *Aurelia Ionescu* (*nu doctorul Aurelia Ionescu*). Acest „acord” obligatoriu (regent – atribut) este impus de articolul definit. Soluția eliminării articolului, pentru a face accesibil masculinul, există și se apelează la ea mai ales în prezentări: **avocat** *Maria Ionescu*. Din păcate, deși reprezintă o formulă uzuală, nu respectă regimul de articulare al substantivelor românești, de aceea este privită cu rezervă. Mai inspirată este sintagma inversată, în care apelativul apare ca apozitie veritabilă și nu trebuie articulat: *Maria Ionescu, **avocat***.

37. Vin rândunicile sau Vin rândunelele?

Cunoscutul vers eminescian *Vezi, **rândunelele** se duc* sugerează să ne oprim la a doua soluție (*rândunea – rândunele*). Pe de altă parte, un proverb, nu mai puțin celebru (*Cu o **rândunică** nu se face primăvară*), arată că perechea *rândunică – rândunici* este prezentă, de asemenea, în zona vocabularului activ. Adevărul este că cele două perechi (*rândunea/rândunele*